

TEMPERAMENT HRÁČE

TEXT: ZDENĚK HANÍK

Škatulkování hráčů do skupin podle jistých společných vlastností je typickou tendencí trenérů. Má to své logické a správné důvody, ale i zcela chybná očekávání. Pochopitelným důvodem je, že trenér se provozně nemůže neustále nimrat v jednotlivostech, protože nepřetržitě řídí provoz týmu. Organizuje přitom nejen týmový režim, ale i skupinový, což ho nutí kategorizovat chtě nechtě. Chybné očekávání ovšem spočívá v tom, když se trenér domnívá, že mu rozčlenění hráčů podle vlastností umožní nějaký psychologický model nebo mustr a ulehčí psychologickou práci s jednotlivci. Tady se rozhodně utká s jedinečností každé hráčské osobnosti.

ZDENĚK HANÍK

→ ZAKLADATEL UNIE
PROFESIONÁLNÍCH TRENÉRŮ
PŘI ČOV
→ BÝVALÝ KOUČ
VOLEJBALOVÝCH REPREZENTACÍ
MUŽŮ ČESKA A RAKOUSKA
→ SOUČASNÝ
MÍSTOPŘEDSEDA
ČOV

Než se dostaneme k ústřednímu tématu, začněme poněkud rozverným příkladem z reálné praxe. Arséne Wenger, kouč fotbalového Arsenalu, si kategorizoval velmi svérázným způsobem hráče do skupin:

- **NEŠTASTNÝ VÍTĚZ** - chce se zlepšovat každý den, hledá dokonalost, neustále je koncentrovaný na úspěch
- **HRÁČ S VÝZVOU NA ČELE** - chce být lepší než ostatní v týmu, když je nejlepší, může ztratit motivaci
- **HRÁČ S BUDOUCNOSTÍ** - chce být uznán ostatními, je třeba jej ocenit

Nejedná se samozřejmě o žádnou ověřenou teoretickou kategorizaci, ale je to subjektivní názor vytvořený na základě osobních zkušeností člověka, který má životně i trenérsky něco odžito. Byl jedním z prvních zahraničních manažerů v anglické Premier League a v Arsenalu koučuje už 22. sezonu!

Jestliže Wenger tuto kategorizaci veřejně prezentoval na jednom odborném sympoziu, je doce-

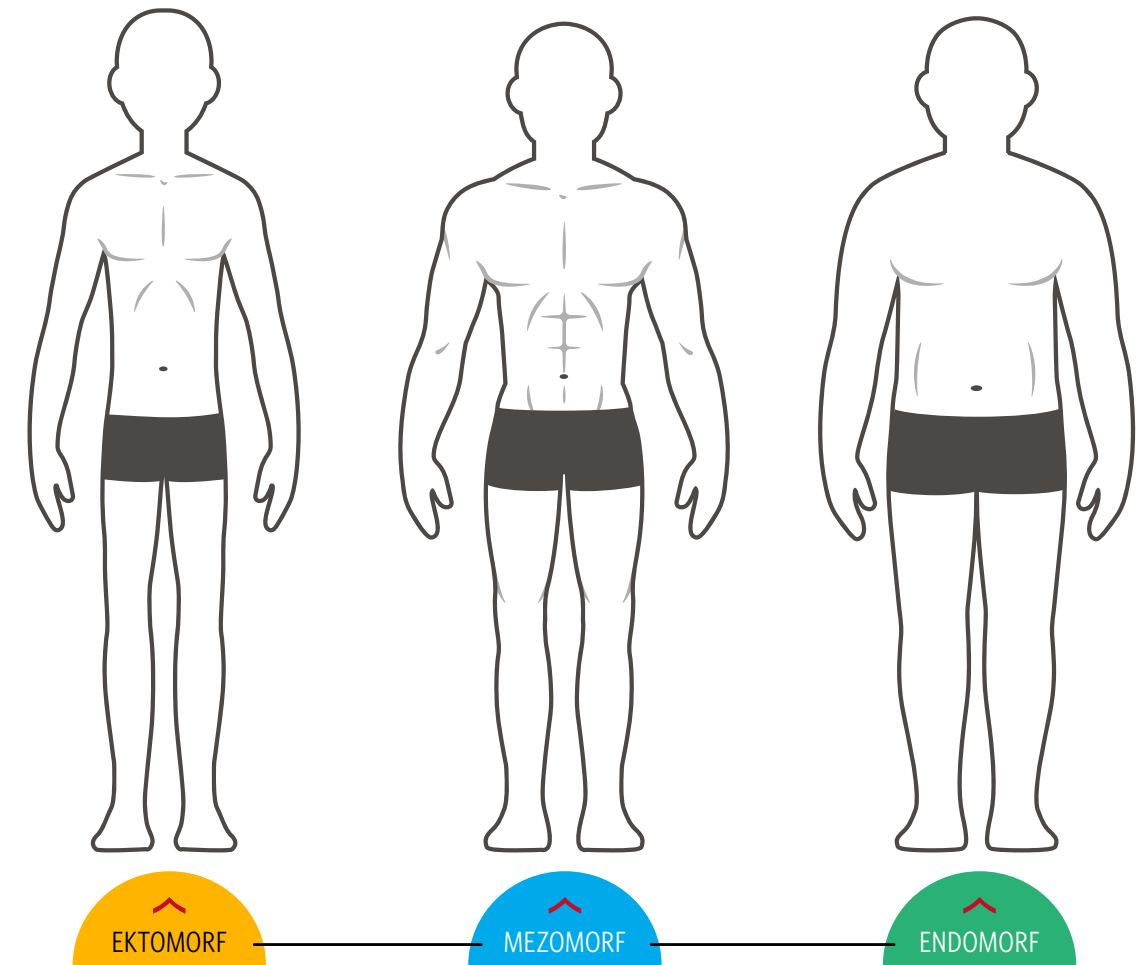
la možné, že ji využívá i ve své práci. V této kapitole je však tento příklad použit jako výkop k lákavému, leč někdy zrádnému tématu – kategorizování hráčů – odborně řečeno k typologii, tedy rozčleňování hráčů do skupin podle určitého kritéria.

Jak bylo v úvodu naznačeno, jakékoliv škatulkování je nebezpečné, poněvadž zobecňování může zastřít jedinečnost a nereprodukovatelnost každého lidského příběhu. Pokud ovšem nepřeceníme význam typologií, tedy toho obecného, mohou nám pomoci lépe chápat význam toho jedinečného. Začneme temperamentem člověka.

Biologický základ osobnosti

Prožívání a chování člověka zkoumá psychologie, která je ovšem neoddelitelná od biologických procesů. Temperament je biologickým základem osobnosti. Je to nejnižší patro architektury osobnosti. Temperament není nic speciálně lidského. Je to pečeť, kterou si neseme stejně jako třeba psi nebo koně. Tento základ plíživě a nenápadně

FOTO: SHUTTERSTOCK.COM

OBRÁZEK 1

ovlivňuje i naše vědomé jednání, často překvapivě proniká i tam, kde se nám zdá, že máme svoje jednání zcela pod vědomou kontrolou.

Jaké vlastnosti tedy zahrnujeme pod pojem temperament? Především jde o celkové **citové ladění osobnosti**, o převládající náladu. Temperament ovšem zahrnuje i způsob (modus) **citové a volní vzrušivosti, reaktivity a aktivity**. V oblasti temperamentu nejde o to, jak dobře člověk dělá to, co dělá (to je záležitost schopnosti), ani o to, co dělá (to ovlivňuje motivace), nýbrž o celkový styl jeho prožívání a jednání, který ovšem úzce souvisí s emočním aspektem osobnosti.

Autorství první dochované teorie temperamentu se připisuje **Hippokratovi**, o dvě století později ji zastával **Galén**. Ještě dávno před začátkem našeho věku rozlišil čtyři hlavní rysy lidských povah podle převládajících tekutin v těle (krev, sliz, žluč a černá žluč) na sangvika, cholerika, flegmatika a melancholika. Ernst **Kretschmer** zaujal myšlenkou, že temperamentové vlastnosti a nejdůležitější psychické poruchy souvisí se stavbou těla. **Sheldon** si také všiml somatotypů a jejich vztahu k osobnostním vlastnostem.

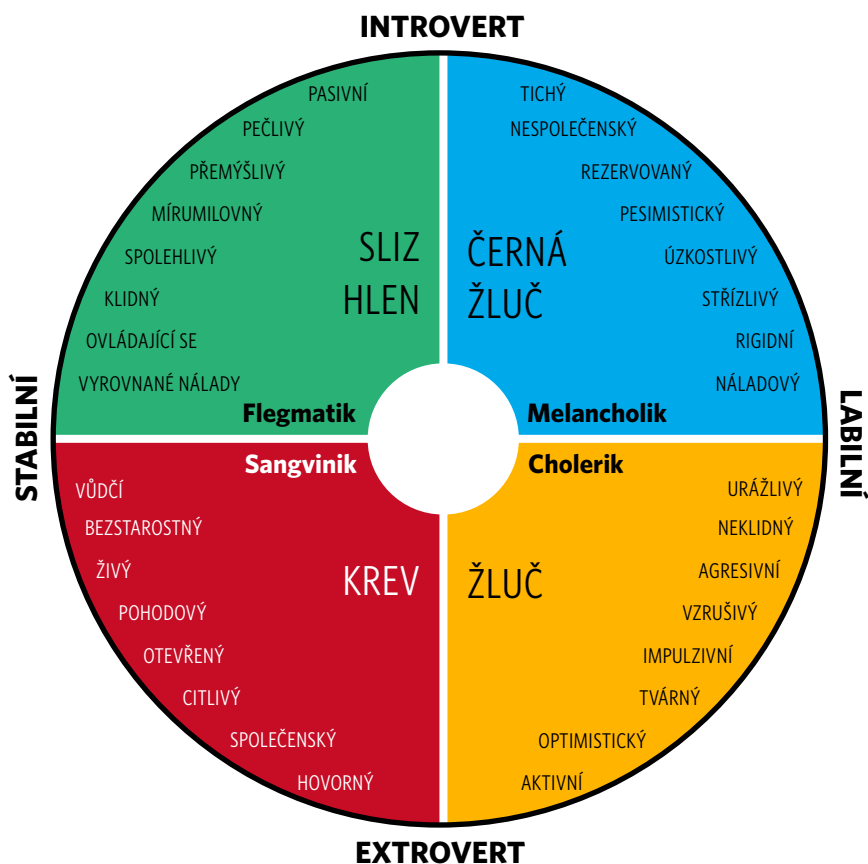
- **ENDOMORF** – viscerotonní temperament s vlastnostmi jako: uvolněnost, záliba v tělesném pohodlí, pomalé reakce, dobré spání, obliba jídla, mělké city, extraverte, záliba ve společnosti, **potřeba lidí při nesnázích**.

- **MEZOMORF** – somatotonní temperament s vlastnostmi jako: energičnost, hlučnost, tendence k dominanci, tělesná odvaha k boji, dobyvačná útočnost – agresivita, záliba ve sportech a pohybu, nemilosrdnost – nedostatek citlivosti, **potřeba akce při nesnázích**.

- **EKTOMORF** – cerebrotonní temperament s vlastnostmi jako: přehnaná reaktivita – příliš rychlé reakce, lehký spánek, přílišná intenzita duševních dějů – nadměrná pozornost, obezřetnost, sklon k samotářství, introverze, utajování citů – citová zdrženlivost, strach ze společnosti, **potřeba samoty při nesnázích**.

- Tělesnou podobu zachycuje obrázek 1.

TRENÉR BY MĚL ROZPOZNAT
TEMPERAMENT HRÁČE. ABY
ROZUMĚL JEHO CHOVÁNÍ A ABY
S NIM MOHL SMYSLUPLNĚ PRACOVAT
KE SPOKOJENOSTI OBOU.

- **NERAD PROHRÁVÁ** = obránce
- **RÁD VÍTĚZÍ** = tvořivý hráč
- **PŘEDSTAVITEL SOBCE** = útočník, koncový hráč

I tato kategorizace je velmi svérázná a nesouvisí s temperamentem, někdo by proti ní mohl leccos namítat. Ale minimálně inspirující je v tom, že při určování herních specializací mladých hráčů by si trenér pro vlastní potřebu mohl vytvářet jakési psychologické profily jednotlivých herních specializací.

Například rozehrávač v basketbalu či nahrávač ve volejbalu bude mít pravděpodobně jiný psychologický profil než koncový hráč (střelec nebo smečář). Je sice velmi lákavé určovat herní specializace podle temperamentových vlastností, například útočník – extrovert, obránce nebo brankař – introvert, ale tato cesta může být zrádná, jelikož v profilu jednotlivých herních postů hraje roli mnoho jiných souvislostí.

Praxe ukazuje, že introvert může být stejně dobře útočníkem jako extrovert. Introvert „svítí dovnitř“, tedy prožívá dovnitř. A extrovert „svítí ven“, čili je otevřenější vůči okolí, a tím pádem má jistou výhodu v komunikaci uvnitř týmu, která je zase předpokladem týmové spolupráce. Ovšem tvrdit, že introvert má menší uplatnění v týmu, by bylo hrubým zjednodušením, například v minulém dílu jmenovaný Zinedine Zidane je introvertně laděný.

Temperament ovlivňuje rychlost paměti, myšlení, pohyblivost vnitřního prožívání, hloubku a střídání citů, výrazovost i mimiku. A jestliže jsme výše konstatovali, že trenér by si pro vlastní potřebu mohl vytvářet jakési psychologické profily jednotlivých herních specializací, pak bohužel nevystačí s posouzením temperamentu hráče, ale bude muset hledat i další širší souvislosti.

Zbývá otázka, proč se vůbec bavíme o temperamentu hráče, když nehraje zásadní roli ve výkonu či při výběru pro herní specializaci? Především kvůli charakteru komunikace na lince trenér – hráč. Trenér by měl rozpoznat temperament hráče, aby rozuměl jeho chování a aby s ním mohl smysluplně pracovat ke spokojenosti obou. Holým nesmyslem by bylo hráče v tomto ohledu jakkoliv předělávat, ale naopak moudré je využít předností, které každý temperamentový typ s sebou nese. Osobnost hráče je totiž komplexní celek a kromě biologického základu – temperamentu, o němž byla řeč v této kapitole, jsou tu dále oblast schopností, motivace, volních vlastností a postojů. A o tom zase v dalších kapitolách.

Sheldonova typologie nás už z hlediska sportu zajímá zásadně. Nabízelo by se dokonce tvrzení, že mezomorf je ten typ, který pro sport hledáme. Do jisté míry je to pravda. Generalizace by mohla být ovšem nebezpečná, jelikož každá sportovní hra (včetně herních postů) si žádá jiné somatotypy hráčů, a s tím pravděpodobně související psychické vlastnosti.

Hans Jürgen **Eysenck** dospěl v této oblasti faktorovou analýzou ke třem základním superfaktorům: extraverci – introverzi – neuroticismu (stabilita – labilita). Na obrázku 2 můžeme vidět i srovnání s klasickou antickou typologií.

Známé jsou i další teorie, například Jungova, Cattelova atd. Není zdaleka důležité, aby trenér znal tuto problematiku dopodrobna. Důležité je pro něho vědět, že temperament se projevuje už v dětství a zůstává stálý. Není zásadně ovlivnitelný ani tréninkem, ani výchovným působením. Mohli bychom v tom smyslu parafrázovat psychologa Říčana, že temperament není centrem hráčské osobnosti, je to spíše jakýsi jeho trvalý „vnitřní terén“.

Hráčský temperament

Vrátíme-li se na začátek k trenérovi Wengerovi, mohli bychom přiblížit to, jak využívá kategorizování k predikci herních specializací.